

SLAVJAN.

Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane književne i
prosvětljene.

Vreduje in na světlo dava Matija Majar v Celovcě (Klagenfurt).

Číslo 1.

Izhadja desetput v letě po jednoj čěloj listině i
velja s poštinoj 3 fiorinte ali 2 rublja.

1873.

Časopis se imenuje Slavjanom po tomu, čto je posvečen Slavjanom, spisovateljem i čitateljem, kterogakoli plemena ali narečja slavjanskoga.

On se imenuje časnikom slovstvenim, literarnim, po tomu, čto bude sprijemati sostavke, tičuče se slovstva, literature slavjanske, jekoslovja, zgodovine, zemljopisja i starin, bude donášati věsti učiliščne, narodne pěsni, pripovědke i poslovice slavjanske, bude opisivati narodne običaje, bude naznanjati i objavljati slavjanske knjige i govoriti v obče o všem, čto se tika prosvěte i napredka duševnoga i materialnoga naroda našega.

Slavjan ni časnik politični niti cerkveni, takovih imamo dosta blizo v vsakom plemeně; v nje lahko stavi, ktokoli ima spisane něki sostavke o zadevah političnih ali cerkvenih; Slavjan se neče utikati v zadeve politične i cerkvene, on hoče služiti nauki slavjanskoj, ne měšajuč se v prepire, spore, pravde i sitnosti pojedinih plemen, nego želi pogovarjati se prijazno o važnih, zanimivih i slavjanskoj nauki poljeznih predmetih, on želi nikoga ne žaliti, nego povsuda po svojej moči slovstvu našemu koristiti i poljeznim biti, da bi mu bilo dovoljeno posetjovatì, objiskavati i pohadjati dobre ljudi, korenite Slavjane, kděkoli se zanimaju naukoj slavjanskoj, da bi bil jim dragim gostom, kojega bi sprijemali slavjanskim radušjem i ga podpirali v njegovom dělě materijalno i umstveno, — da bi brez zapreke mu bilo dovoljeno svobodno prohoditi i obilaziti zemlje i pokrajine slavjanske, pod kterukoli vladu stoječe; on želi biti podobnim prijaznoj vlastovici, která svobodno preletava medje i granice raznih narodov, plemen, zemelj i vlad.

Slavjan se zove časnikom u z a j e m n i m, po tomu, što naměrava sprijemati věsti i sostavke v kteromkoli narečji ali jeziku slavjanskom spisane, budi latinskimi budi cirilskimi pismeni; naměrava proglašati novo izišavše knjige, da zvě o njih, ne samo ono pleme, v kteroga narečji ali jeziku su tiskane, nego da o njih zvědu i se mogu njimi koristiti i poljzovati i ostala plemena slavjanska; posledníč da si i spisovatelj osvětlí obraz svojim trudom i dělom ne samo před svojim plemenom, nego da se njegovo ime proslavi po zasluzi před všem slavjanstvom.

Te časnik ni namějenen priprostomu ljudstvu, ktero čita samo knjige izišavše v njegovom narečji, nego Slavjanom književnim i prosvětlenim, koji kromě latinice znadu i cirilicu, ali se je naučiti naměravaju, čo se jigranje lahko učini.

Taka je naměra časnikova; da se pako ta naměra doseže, se učtivo povabe spisovatelji raznih slavjanskih plemen, da blagovolje ga umstveno podpirati i krasiti, uresivati i kititi s svojimi dopisi, ne preobširnimi, spisanimi v svojem sadajnom, ninějšnem, jeziku književnom; naj zanimivějši i naj vzacnějši bili bi kratki pregledi literature, slovstva, pojedinih naših plemen. — Isto tako učtivo se zovu i vabe učeni gospodi i podpiratelji nauke slavjanske, da podpiraju te časnik slovstveni i uzajemni tēm, da obilno predplate na njega i pripomagaju, da se daleko širi i čita po slavjanstvě. Jedna od glavnih naměr toga časnika obtoži v tom, da bi se cirilica zraven i podle, latine po malu upeljala za obče slavjanski alfabet med Slavjan samo latinoj se služečih se bude radi toga o početku věropodobno menje predplatilo na njega — naj blagovolje dla toga toliko obilněje na njega predplatiti Slavjani cirilice se služeči. Bez prilične podpore i naj bolja naměra peša i oslabi. — Vredničtvo bude donašalo v Slavjanu jako zanimive i važne sostavke: O slědih Praslavjan, to je, Slavjan živših od naj starějših dob človečanstva do rozpada rimskoga carstva — spis je spisan čisto po izvorih — bez prazdnih dogadek, bez izmišljotin, bez mitov i bez sag. — Časnik Slavjan izhadja vsakih pet tednih po jednoj listině (arh, bogen) to je, čelo lěto deset listin i velja s poštnim razpošiljanjem tri fiorinte avstrijanske ali dva rublja ruska.

Ako se nabere toliko predplatiteljev, naručnikov, na te časnik, da se doplača za naj menje, alespon, tiskarina i papir, onda počne

časnik redno izhadjati, ako bi se pak nabralo menje naročnikov, on ne bude izdavati se po tomu, čto se od založnika i vrednika ne može očekovati slušnim sposobom, da bi dělal i se trutil i onda ješče nezasluženo terpel škodu, štetu i ubitek; ako se pak nabere obilo predplatiteljev, se časnik i poveča.

Dla toga se učtivo mole gospodi, kterim se je poslal prvi list na ogled, da, ako ne misle predplatiti se na te časnik, napišu na pasmo, na zavitek, Slavjanov slovo „retour“ i ga pošlju nazad; — kteri pako misle si ga naručiti, da se berzo bolje naruče, berzo zato, da se vě, v koliko iztisih 2. čislo časnika tiskati, i da napišu razgovetno, to je čitatelno, četko, v naročilni listek: ime svoje, ime prebivališča, i ime poslednje pošte i pošlju podpisanomu vredničtvu pod naslovom: Vredničtvu „Slavjana“ v Celovčě (Klagenfurt, Kreutzberg) i da **ne** prilagaju denarja, novcev, peněz, deneg, dla toga ne, da ni trěba peněz nazaj pošiljati, ako bi se premalo predplatiteljev oglasilo. Penezi se pošlju onda, kada dojde gospodom naročnikom drugo čislo Slavjana.

V Celovčě měseca novembra 1872. leta.

Matija Majar,
vrednik i izdavatelj.

Besěda važna

o književnom jeziku i o slovstvě slavjanskom.

Veliki narodi imaju v obče několiko narečij pa vseгда jeden obči književni jezik, i upravo radi občega književnoga jezika imaju i veliko, po cělom světu znano, slovstvo; taki narodi su: Angleži, Francuzi, Němci

Naš slavjanski narod spada take med velike narode; Slavjanov nas je osemdeset milijonov; v Evropě je naš narod naj ljudnatějši, imamo několiko narečij, kako jini veliki narodi: velikoga, obče slavjanskoga slovstva pa neimamo — začto ga neimamo? Radi toga, jer neimamo književnoga jezika obče slavjanskoga.

Narod velja med narodi toliko več, koliko je bolje prosvětlen, prosvěta vlada v narodu toliko višja, koliko izverstněje je slovstvo, slovstvo veliko izverstno može biti samo onda, ako ima narod kromě svojih narečij i jeden obči književni jezik.

Tako velikomu narodu, kako je naš slavjanski, pristoji svakako, da ima i veliko slovstvo: književnim i prosvětlenim Slavjanom v obče i spisovateljem osobito je pak visprena i sveta dolžnost, si priležno prizadevati, da se upelje književni jezik slavjanski i da slėdstveno se razcvěta slovstvo slavjansko.

Promotrimo najpred, kako stojimo sada, nině, glede književnoga jezika, i onda kako ga mislimo blagopolučno urediti.

Některi misle krivo, da mi Slavjani ješće neimamo književnoga jezika: v istině, skutečno i dējstviteljno imamo deset književnih jezikov; pa vsaki služi samo po jednomu plemenu, samo po jednoj straně naroda — i to je naša nesreča i naše nesčastje — književnoga jezika za vsa naša plemena neimamo, obče slavjanskoga književnoga jezika se nam ne dostava.

Slavjani pišu sada:

1.	Po slovenski Slovenci njih je blizo	1,151.000	duš
2.	" horvatsku Horvati	801.000	"
3.	" serbsku Serbi	5,294.000	"
4.	" bolgarsku Bolgare	6,000.000	"
5.	" česku Čehi	4,414.000	"
6.	" ugarsko-slovensku Slovaki	2,753.000	"
7.	" lužičko-serbsku Serbi lužicki	142.000	"
8.	" poljsku Poljaki	9,365.000	"
9.	" galičko-rusku galički Rusi	2,000.000	"
10.	" rusku Rusi	52,184.000	"

Vsi ti jeziki su nedvojbeno jeziki književni po tomu, čto se v njih pišu knjige, se na světlo dajaju novine i časopisi. Oni su vsi takže jako lépo izobraženi, prilično ugładjeni i jako blagozvučni i k tomu ima ješće vsaki izmed njih svoje lépe osobite odličnosti, vitečnosti i krasote — naprotiv imaju pako ti književni jeziki vsi — kromě ruskoga — jeden glavni nedostatek obstojeć v tom, da neimaju dovoljno ljudstva za cvěteče i veliko slovstvo.

Veliko slovstvo može cvěteti v sadajnih vremenih samo v književnom jeziku velikoga ljudnatoga naroda, to je, naroda čitajučega blizo 30, 40, ali ješće već milijonov duš, kakovi su narodi angleški, francuzki, němečki i ruski. Ruski narod ima sam, bez ostalih plemen slavjanskih, već od 52 milijonov Slavjanov.

Sloencov je samo něčto maloga črez jeden milijon, lužičkih Serbov je ješće manje i ostala slavjanska plemena neruska počitaju po několiko milijonov, pa nijedno ne počita već od deset milijonov duš; i to je premalo za tako slovstvo, ktero bi se imelo uzporediti s slovstvi světnimi, s francuskim, angležkim, němečkim . . .

Naši književni jeziki su jako koristni i poljezni vsaki svojemu plemenu — pa naučne knjige, velike i drage, se v njih sada jako težko izdavaju. Mi Slovenci izdajemo na světlo naj ložeje knjižice molitvene, pobožne, v obče naměnjene ljudstvu priprostu, kterih se vendar toliko razprodá, da se papir, černilo i tiskarina doplaća:

naučnih knjig se v književnom jeziku Slovincov ne može na svétlo dati brez velike škode, jestli bi jih uže spisanih imeli, na priměr knjige naučne o visokoj matematiki, o fiziki o zvezdoslovji; premalo bi se jih razprodalo. Za naučne knjige slovenske ne dobiš založnika, vsaki vě, da bi razprodal tako malo iztisov, da bi se mu niti stroški ne doplačali; škode se pa vsaki boji. Vsa težkoča leži na spisovatelju, on mora se truditi i se učiti, mora knjigu spisati onda ju sam založiti svojim stroškom i poslédnič ješče moljakati, da bi se koja blaga duša smilovala i knjižicu kupiti blagovoljila. — Dla toga se tiska knjiga slovenska obično samo v 500 ali 600 iztisih, da bi narasla založniku menja škoda. Spisovatelj i zajedno založnik knjige služi pri svojem blagom narodnom trudu jednom škodu město nagrade. Kto se bude trudil v svoju škodu? Kto spisoval i na svétlo izdajal knjige brez nagrade i ješče v svoju štetu?

Tako se godi Slovincem s njih sicer lěpim i blagozvučnim književnim jezikom, kteri pak služi samo malomu narodiču.

Blizo tako, samo nekoliko bolje, se godi ostalim plemenom slavjanskim — kromě ruskoga.

Kaka se pako godi spisovateljem i založnikom knjig spisanih v književnom jeziku velikoga ljudnatoga naroda?

Ovdě jeden priměr: Něki mlad francuski spisovatelj — imena njegovoga se ne spoměnim već — je spisal spis i založnik je dal natisnuti 15.000 iztisov, kako je to uže tak običaj pri tiskanji knjig francuskih po tomu, čto se toliko iztisov obično razproda, ako je knjiga samo nekoliko veljana. — Knjiga je bila izverstno spisana i jako zanimiva; v dvěh tednih se je razpopadel ves prvi natis i ješče se je jako popraševalo po knjigi — radostno je založnik napravil drugi natis, po založničkom običaju dvakrat toliko iztisov, kako pri natisě prvom, to je ne 15.000, nego 30.000 iztisov. Stavimo, da je prodal knjigu po jednom forintě, to je potegnul 45.000 forintov. Ime toga mladoga spisovatelja je počelo šlověti po cělom narodě francuskom; založniki knjig su njemu često dohadjali preporučat se njemu, govoreći: Gospodine, ako opet spišete něki spis, molim, blagovoljite ga meně ustupiti i prodati. — Razglašilo se je po někom časě, da je te spisovatelj dogotovil opet jeden spis i da ga misli dati tiskat. Tu pride k spisovatelju něki založnik govoreč: Prodajte, gospodine, spis meně, naj obsega čtokoli hoče, vaše slavno ime ga dovoljno priporuči čitajućemu občinstvu; 40.000 frankov dam vam za njega. Spisovatelj odgovori: Jako mi je žal, da ne mogu učiniti po vašej želji; včera je něki založnik meně ponudjal za spis uže 60.000 frankov.

Hm, knjiga spisana v francuskom jeziku verže spisovatelju i založniku većju nagradu, nego knjiga spisana v ilirsko-slovenskom narečji

Tako srečni i sčastljivi, kako francuski, budu prihodnič i spisovatelji i založniki ruskih knjig — i su stranoj uže sada — po

tomu, čto se ruski jezik piše za veliki narod ruski, obsegajuči već od 52 milijonov osob; ješče srečnejši i sčastljivėjši budu pak spisovatelji i založniki knjig na světlo izdanih v književnom jeziku obče slavjanskom po tomu, čto budu pisali zajedno za ves slavjanski narod, kteri obsega 80 milijonov osob.

Ves naš čitajuči narod se naj priličnejše děli na dvě straně, jedna strana obsega one Slavjane, kteri čitaju i pišu samo v narečji svojem, druga strana pak obsega one Slavjane, kteri se trude spisovati zajedno za vsa naša plemena, za ves narod slavjanski. Za obě te straně se mora slovstveno poskerbeti, nijedna se ne smě zanemarati po tomu, čto samo obě te straně činivate ves naš književni narod.

Za čitajuče ljudstvo pojedinih naših plemen je dosta dobro poskerbljeno; za vsako pleme se dajaju na světlo v narečji nje-govom knjige, novine i časniki, namreč: po slovensku, po horvatsku, po serbsku, po bolgarsku, po česku, po ugarsko-slovensku, po lužičko-serbsku, po poljsku, po galičko-rusku i po rusku. Za Slavjane književne i izobražene, koji bi radi čitavali o vsem slavjanstvě i pisavali zajedno vsem Slavjanom je do sada poskerbljeno jako slabo, reči bi se moglo, da za nje ni poskerbljeno skoro nič.

Za priprostoga človeka je dosta, ako ponima i razumi narečje svoje, ako čita knjige, novine i časnike tiskane v narečji svojem, ako v obče pozna stanje, potrebe i naměre svojega plemena: za književnoga, prosvětlenoga Slavjana, bi to bilo premalo. Književny i prosvětlen Slavjan se ima zanimati za vsa plemena, za ves narod, on ima biti govornikom i učiteljem vsemu narodu, dla toga ima on već znati, već vědět i dalje vidět, nego priprosti samo v jednom narečji čitajuči človek; on se ima postaviti na tako visoko město, da motri iz njega na ves narod, da v obče pozna stanje, potrebe i naměre ne samo svojega plemena, nego vsega naroda; on se ima pišuč uzpeti na tako visoko stanišče, da ga vide, čuju, ponimaju i razume vsi izobraženi Slavjani.

Tak ima biti Slavjan izobražen i prosvětlen.

Takim prosvětlenim Slavjanom biti je v sadanjih naših okolnostih književnih i slovstvenih jako težko; izobražen Slavjan, ho-teći vědět i znati, čto se godi slovstveno i deržavničko (politično) při vsěh naših plemenih, moral bi naručiti si, bi moral plačevati i čitavati iz vsakoga naših sadanjih jezikov najmenje po jednom časopisě slovstvenom i po jednom deržavničkom, to bi bilo deset časopisov slovstvenih i deset deržavničkih, to je skupa dvajset časopisov. I niti to bi ne bilo dostatočno, nego samo za naj većju potrebu po tomu, čto imaju naša plemena obično već nego po jednom časopisě slovstvenom i deržavničkom. Koliko se potratí tēm nepotřebno lěpoga denarja, koliko naličnih deneg kupovanjem i koliko zlatoga vremena čitavanjem tolikih časopisov.

Isto tako teško, ali ješče težje, je izdati neku knjigu ali neki spis namenjen vsemu narodu slavjanskemu po tomu, čto imamo za pojedina naša plemena sicer deset književnih jezikov, naprotiv za prosvetljenu gospodu celoga naroda pa neimamo književnoga jezika slavjanskoga — neimamo sledstveno niti časnika obče slavjanskoga. Piše i pisati se mora v tih deset književnih jezikih. Čtokoli se napiše i tiska v jednom naših sadajnih jezikov, čita samo jeden děl naroda, samo tisto pleme, v kteroga jeziku je spis spisan, za vsa ostala plemena naša je trud spisovateljev zastojn, zabadava, koristi toliko, kako da bi bob v stěnu metal. Škoda za spisovateljev trud, za njegove važne misli i slova, ktera su možebiti važna za ves narod, se pa čitaju samo v jednom plemeně, samo v jednom dělě naroda. Koliko se nam tēm pogubi lěpoga blaga duševnoga i iz njega izvirajuče poljze i dobička; ako bi naprotiv razglasile se izverstne i iskrene misli spisovateljeve v književnom jeziku slavjanskom, kteroga bi ponimal i razuměl ves narod, bi iskrene i važne misli zablisnule kako blisk nad celim slavjanstvom i bi obrodile obilno naj poljesnějšíh naslědkov.

Ako bi slavjanski spisovatelj hotěl v sadajnih okolnostih nečto tiskom priobčiti vsemu narodu našemu, bi moral naučiti se jeziku ruskomu i ješče devet jinim jezikom našim, bi moral se jim naučiti osnovateljno, sveršeno, slovníčno (gramatično), bi se moral naučiti vsēm tēm nevažnim i malihernim razlikicam, kterimi se razlikuju ta narečja međ seboj: da bi znal v vséh tih jezikih pisati spis ali knjigu. Koliko to sitnoga i trudnoga i nepoljeznoga učenja! Kto se bude tako točno učil vsēm deset jezikom?

I niti to bi ne bilo dosta, vsaka knjiga i vsaki tak spis bi se moral dati tiskati za Slavjane desetkrat, to je, po jedenkrat v vsakom tih deset jezikih naših. Kto bude spisoval i predstavljao onu istu knjigu desetkrat? Kto bude plačeval desetkrat tiskarinu?

Iz rečenoga se kažu slědeča: Za vsako slavjansko pleme imamo lěp književni jezik — za ves slavjanski narod pa ješče neimamo uredjenoga književnoga jezika slavjanskoga: neobhodno je potřeba, da ga uredimo.

Kako urediti književni jezik slavjanski?

Premalo se je do sada govorilo i pisalo sustavno, kako bi imeli svoj pravopis Slavjani urediti, da bi pisali jezikom književnim za ves narod slavjanski; dla toga su v tom misli nekoliko različne.

Složni smo v tom, da bi trebalo, imeti vsēm Slavjanom skupa jeden obči književni jezik; različnih misli naprotiv smo pak v slědečem:

Jedni, — njih je malo — misle, da je nemoguče pisati jednim jednim književnim jezikom za vse Slavjane.

Drugi govore, da je to vsakako moguče, da je pa težko.

Tretji dokažuju, da to ni težko, nego lažje, kako si to mislimo.

„Slavjan“ pak govori: Pustimo vsakomu, da misli o tom svobodno, kako mu drago. To pak je nedvojbeno, da Rusi uže imajo književni jezik za velik narod ruski, da je njih več od 52 milijonov oseb; da imajo jezik krasen, bogat, kateri je svoj izvorni značaj slavjanski naj věrnějšje začuval i ohranil, on je uže od nekada upeljan v osobnih i javnih zadevah. Uže sada se slovstvo rusko razvija ogromno i vsestrano i se bude po naravnem bėgu stvari tako razprostranilo, da bude se uverstilo med slovstva naj prosvětlenějših narodov. Ostala plemena slavjanska imajo takže vsako svoj književni jezik, pa imajo premalo ljudstva za veliko slovstvo. Těm je neobhodno potreba, po malu početi pisati književnim jezikom slavjanskim, da si pridobe slovstvo, katero ne pristoji samo jednomu plemenu, nego slovstvo veliko, kakovo priliči narodu slavjanskemu čitajučemu 80 milijonov oseb.

K književnomu jeziku i k velikomu slovstvu slavjanskemu peljeta dva puta, obadva dobra, obadva peljeta k onomu istomu zaželjenomu městu; pa oba puta nista jednako prikladna za vsakoga Slavjana; vsaki si izberi tisti put i hodi po njem, kateri se mu prikladněji zdí i čini.

Jeden od tēh dvěh putov je blizka pa uzka stezda, po kateroj pojedini človek neruski može skočiti jednim skokom v krasen književni jezik i veliko veselo cveteče slovstvo slavjansko — te put obstoji jednoduhu v tom, da se nauči človek rusčine, tēm si prisojji jezik ruski i slovstvo rusko. To je jednoduhu, na te sposob dobiš za jezik književni jezik ruski, koji je krasen, bogat i daleko i široko po světě razprostranjen, kteroga govore i pišu Rusi, naj ljudnatějši narod v Evropě. Na te sposob dobiš slovstvo bogato rusko, katero je bogatěje, nego svēt obično misli, koje ješče bogatne od dneva do dneva — i ni daleko vreme, da se toliko povzdigne, da se bude moglo prisposodobiti naj izverstnějšim slovstvom evropejskim; v slavjanskoj nauki je pako uže sada naj izverstnějšje vsēh literatur.

Te sposob doiti do književnoga jezika i velikoga slovstva je bolje prikladen za pojedine ljudi, menje za čela plemena i za spisovatelje po tomu, čto se ne može očakovati i těrjati, da bi čela plemena zapustivši svoje narečje prestupila po slovnici, po gramatiki, v narečje drugo ali v jezik jini. Isto tako može jednom težko, težko zapustiti svoj dosadajni književni jezik spisovatelj, ako hoče i na dalje ostati spisovateljem. Samo v svojem jeziku može človek spisovati izverstno i izvorno, v njem su mu misli sveže, živahne i iskrene, ako se siloj sili pisati v jinom narečji ali jeziku, mu misli oslabivljaju, uterpuju i stavaju okorelimi.

Zato je za Slavjane prava sreča, pravo sčastje, da obstoji za Slavjane neruske ješčje jini sposob i jini put, domagati se književnoga jezika i slovstva slavjanskoga, po katerom mogu spisovatelji i čela plemena, ne zapustivši narečja svojega, vendar doseči svoj cil i svoju naměru.

Drugi te put do književnoga jezika i slovstva slavjanskoga je gladka i široka carska cesta prikladna čelim plemenom i spisovateljem i obstoji v tom, da pišemo v dosadanjem svojem narečji uzajemno i se približujemo književnomu jeziku slavjanskomu ne skokom, nego po malu, po časě, polagano i doslědno, kako govore Serbi: Korak za korakom, junak za junakom.

Někojim nije sovsěm po volji, da bi stala spisovateljem otverta dva puta k književnomu jeziku slavjanskomu, nego misle, da bi vsi jednim istim putem udariti morali.

Da imamo dva puta, po kojima dojdemo lahko k književnomu jeziku slavjanskomu, to je za nas jako poljezno i koristno po tomu, čto na te sposob može spisovatelj svobodno si izbrati oni put, koji se zdi i čini njemu naj pripravnějšim naj prikladnějšim. Ne silimo se: Sila nije nikomu mila! — I tergovci i kupci ne cestuju onim istim putem na veliki sonjem v Nižnji - Novgorod, nego od različnih stran putuju tuda i po različnih cestah; človek od baltičkoga morja cestuje proti izhodu, iz Irkutska naprotiv proti zapadu, iz Krima proti severu — i vsi se snijdu na onom istom sonjmu. Tako budi svobodno i spisovateljem našim cestovati do književnoga jezika slavjanskoga jednim ali drugim putem, koji se čini pojedinomu naj prikladnějšim, budi skokom, budi po malu, šagom, korak za korakom.

Kako se piše po uzajemnu?

Tako, glej!

Kadakoli prime spisovatelj slavjanski za pero spisovateljsko, naj se zapita i uprašja: Za koga naměravam spisati sostavek ali knjigu, ali za ljudstvo samo svojega plemena, jestli za književnu prosvětľjenu gospodu čeloga naroda slavjanskoga?

Ako naměrava spisovati za ljudstvo samo svojega plemena, onda spisuj v svojem narečji — čisto, to je spisovatelj slovenski po slovensku, horvatski po horvatsku, serbski po serbsku, bolgarski po bolgarsku, česki po česku, ugarsko-slovenski (Slovak) po ugarsko-slovensku, lužičko-serbski po lužičko-serbsku, galičko-ruski po galičko-rusku, poljski po poljsku, i samo seboj se razumi, ruski po rusku.

Čisto piše književni jezik svojega plemena tisti spisovatelj, koji ga piše točno tako, kako se je pisal do sada, koji nepreměno

zaderži vse pokrajinske posebnosti, provincialisme, vse neveljanosti, idiotisme književnoga jezika svojega plemena.

Ako namērava spisovatelj naprotiv spisati spis ali knjigu za književnu i prosvētljenu gospodu cēloga naroda slavjanskoga: onda spisuj opet v književnom jeziku svojega plemena, pa — i v tom obstoji vsa razlika — ne čisto, nego uzajemno.

Uzajemno piše književni jezik svojega plemena tisti spisovatelj, koji po malu odstranjuje v njem se nahodeče pokrajinske posebnosti, provincialisme, i nevaljanosti, idiotisme i uzajmuje namēstē njih iz jinih narečij slavjanskih slova, izraze i slovničke obdobe korenito slavjanske.

Ovde nēkoje opazke.

Jedni govore: Nov jezik se ne smē kovati! Odgovor: To se vē, da ne, to i niko ne namērava; nego naprotiv rēklo se je: Piši za svoje pleme v svojem narečji — čisto, i opet: piši vsemu narodu takže v svojem narečji — pa uzajemno. Tēm se jamačno ne tērja pisavati novim jezikom, kada se reče: piši v svakom slučaji svoje dosadanje, teperešnje, narečje.

Jini opet dokažuju govoreč: Književni jezik se naj ložeje, naj lehčejše ustanovi na jednom narečji i da nijedno naših narečij, kakošno je sada, se ne može vzeti za književni jezik slavjanski. Odgovor: Istina, naša narečja, kakova su do sada neuzajemna, nisu prilična za jezik obče slavjanski: nu poravnajmo jih malko, kada pišemo za izobražene Slavjane, počnimo jih pisati po uzajemnu, i vsako izmed njih bude razumljivo i ponjatno vsemu našem narodu, vsako bude književnim jezikom slavjanskim, i vsa bi si bila jako podobna skoro jednaka.

Ne vēm, kto je nažvižgal i namarnoval nēkojim Slavjanom nemotornu basenj, da, ako bi hotēli pisati v književnom jeziku slavjanskom, bi morala pojedina plemena se odreći svojega čestnoga imena narodnoga, bi morala zapustiti svoj dosadanji jezik i zavreći svoje slovstvo i odmetnuti svoje narodne pravice i, ne vēm, koje strahote bi se ješče morale zgoditi.

Na vsem tom ni niti sence istine, to su samo vražje izmišljotine, izmišljene neblagoj namēroj, odstrašiti nas od književnoga jezika slavjanskoga, zaderžati nas razdrobljenimi, razcepljenimi i bez velikoga krepkoga slovstva narodnoga. — Mi Slavjani nismo tako slaboumni, da bi mislili uzajemno posilniti se i pokrepčati se i utverđiti blagostanje vsemu narodu tēm, da bi si po razbojničku otimali, se plenili, nego mi hočemo medjusobno se le po bratsku uzajemno podpirati, nečemo biti nijednomu plemenu na škodu i štetu, nego svakomu po sebi i vsem skupa v poljzu, v korist i v dobiček. Mi hočemo to tako osnovati, kako su to učinili trije bratri. Živeli su trije bratri, Vladimir, Vojnoslav i Sebēdrag. Vsaki izmed njih je imel svoje pohištvo, svoje blago i svoje njive pa vsaki po jednom konjiči. Dobro su gospodarili,

samo orali su vsaki po sebi jednosprežno jako teško. Rekli su si: Uprežimo vse tri konje vkupě i zorajmo si vse svoje njive. Kako rekli, tako storili. Naravno, da su si s trěmi konjmi izorali lahko, kako jigraje, njive vsěh trěh bratrov. Ni bilo trěba bratrom odrekati se imena, da bi su se morali imenovati vsi trije Vladimirov, ali vsi Vojnoslavom ali vsi Sebědragom, da bi su si morali hiše podirati, premoženje si otimati, zemljišća odvizimati, nego vsaki brat je ohranil svoje ime, svoje pohištvo, svoje premoženje i svoja zemljišća, samo konjiče su vkup vpregli, i ješće vsaki konj je bil vlastnina svojega gospodarja pred oranjem i med oranjem i je ostal i po oranji. Tako hoćemo to napraviti i na polji slovstvenom.

O obće-slavjanskom alfabetě.

Sada se služimo Slavjani, v obće rećeno, dvojverstnima pismeni: jedni cirilskimi, jedni latinskimi.

Cirilskimi pismeni se služe: Rusi, Serblji i Bolgari, njih vkup već od 62 milijonov duš. Latinskimi pismeni se služe: Slovenci, Horvati, Čehi, Slovaki i lužički Serbi.

Naj pervo i skoro jedino dělo, da dosežemo Slavjani književni jezik obće slavjanski i slovstvo slavjansko, postoji v tom, da upeļjemo cirilicu gradjansku za obće-slavjanski alfabet za spise i knjige naućne, naměnjene Slavjanom književnim i prosvětļenim. Ako se nam jednom to posreći, udá i poštěsti: ostale razlike naših narećij i jezikov budu se lahko poravnale, budu po malu zibnule, skoro nepozorovano i nećajano zginule i izćesnule.

Ućinimo samo slědeća:

Navadimo se književni i prosvětļeni Slavjani latinice i cirilice. To budí nam znamenjem književnoga i prosvětļenoga Slavjana.

Ako spisovatelj naměrava něćto spisati samo za jedno pleme slavjansko, na priměr, samo za Slovence, ali samo za Horvate, samo za Čehy, samo za Slovake ali samo za lužičke Serbe: naj se služi latinice, — samo od sebi se razumi, za Ruse, Serblje, i Bolgare izkljućivo cirilice gradjanske.

Ako naprotiv spisovatelj slavjanski naměrava spisati něćto tako izverstnoga i važnooga, tako imenitnoga i visprenoga, da bi iměli ćitati, razuměti i ponimati vsi izobraženi Slavjani, onda piši opet v svojem narećji pa neobhodno — cirilicoj gradjanskoj.

Tako le izgleda cirilica gradjanska:

а	б	в	г	д	э	ж	з	и	і	ѣ	к	л	м	н	о	п	р	с	т
А	Б	В	Г	Д	Э	Ж	З	И	І	Ї	К	Л	М	Н	О	П	Р	С	Т
a	b	v	g	d	e	ž	z	ji	i	j	k	l	m	n	o	p	r	s	t
	у	ф	х	ц	ч	ш	щ	ъ	ы	ь	ѣ	я	е	ю					
	У	Ф	Х	Ц	Ч	Ш	Щ	—	—	—	Ъ	Я	Е	Ю					
	u	f	h	c	ć	š	šć	—	i	j	ě	ja	je	ju					

Da bi se sprijela cirilica gradjanska za obće slavjanski alfabet v knjigah naučnih naměnenih vsěm izobraženim Slavjanom, o tom se ni govorilo i pisalo samo med Jugoslavjani, nego o tom su premišljevali, govorili i pisavali takše učeni gospodi raznih plemen slavjanskih, živeći oddaljeno jeden ob drugoga v odleglih zemljah slavjanskih. Uže to kaže, da je ta misel jako važna i jako razširjena po světě slavjanskom. Veleučeni g. Nil Popov profesor na vseučilišči moskovskom je tiskom obznanil obširen sastavek o obće slavjanskom alfabetě (v čislě 39. od lěta 1865. časopisa „Современная Лѣтопись,“ to je nedělna priloga k „Московскимъ Вѣдомостямъ.“ Te sastavek upravo semo spada i hoćemo iz njega, što je naj važnjěšega za naše okolnosti i obstojateljstva, semo staviti v izvirnoj ruskoj rěči i onda pripojiti prevod v narečji jugoslavjanskom. Piše tamo slavni g. profesor, kako naslěduje:

Вопросъ объ обще-славянской азбукѣ.

Вопросъ объ обще-славянской азбукѣ и обще-славянскомъ правописаніи вовсе не принадлежитъ къ числу такихъ праздныхъ утопій, какъ это можетъ показаться съ перваго раза. Онъ существуетъ со временъ принятія Славянами письменъ, былъ тѣсно связанъ съ судьбой ихъ и не сойдетъ никогда съ исторической сцены, пока не исчезнутъ сами Славяне. Исторія этого вопроса слишкомъ обширна, и мы не можемъ входить здѣсь во всѣ ея подробности. А потому мы ограничимся лишь временемъ литературнаго возрожденія западныхъ и южныхъ Славянъ въ нынѣшнемъ столѣтіи.

Представителемъ идеи объ обще-славянскомъ правописаніи среди западныхъ Славянъ въ послѣднее время былъ покойный Вячеславъ Ганка, посвятившій всю жизнь свою распространенію кириллицы между чешскою молодежью. Его усилія увѣнчались нѣкоторымъ успѣхомъ: въ Прагѣ и вообще въ чешскихъ земляхъ встрѣчается теперь не мало людей знакомыхъ съ нашимъ письмомъ и умѣющихъ читать по-русски; а родственная близость двухъ славянскихъ языковъ, чешскаго и русскаго, даетъ Чехамъ возможность мало-помалу привыкать к пониманію нашего языка и къ чтенію русскихъ книгъ. Но во всякомъ случаѣ люди, умѣющіе читать и употреблять на письмѣ кирилловскія (или наши гражданскія) буквы, а тѣмъ болѣе люди, знакомые съ русскимъ языкомъ и русскою литературой, составляютъ до сихъ поръ между западными Славянами только пріятное исключеніе. Между тѣмъ, одною изъ многихъ причинъ, затрудняющихъ литературную взаимность между Славянами вообще, было и есть правописаніе, которое приняли Чехи, Поляки, Хорваты и другіе католическіе Славяне для своихъ языковъ. Старинныя чешскія книги печатались нѣмецкимъ, готическимъ шрифтомъ, который въ народѣ назывался швабахомъ. Но со временъ возрожденія чешской литературы, латинскій шрифтъ

сталъ вытѣснять нѣмецкое письмо, и благодаря усиліямъ чешскаго лексикографа Юнгмана и изслѣдователя славянскихъ древностей Шафарика, у Чеховъ водворилось повсемѣстно латинско-чешское правописаніе. Много потрачено было труда на то, чтобы какъ можно удобнѣе примѣнить для чешско-славянскихъ звуковъ латинскую азбуку, и въ настоящее время едва ли еще не меньшихъ усилій потребовалось бы для того чтобы вытѣснить это новое правописаніе и замѣнить его кириллицей, гораздо болѣе соотвѣствующею славянскимъ звукамъ нежели латинская азбука. Но несмотря на сильное противодѣйствіе и непрерывныя нападки со стороны нѣкоторыхъ чешскихъ ученыхъ и журналистовъ, неблагосклонно относящихся къ этому дѣлу, усилія защитниковъ славянскихъ письменъ средѣ Чеховъ не ослабѣли. Не у однихъ впрочемъ Чеховъ, врѣзавшихся далѣе всѣхъ западныхъ Славянъ своими поселеніями въ центральную Европу, поднятъ былъ вопросъ объ обще-славянскомъ правописаніи. Въ одномъ изъ южно-славянскихъ народовъ, именно у Словенцевъ, также зашедшихъ далѣе другихъ своихъ соплеменниковъ на западъ Европы, явилась та же самая мысль. Словенскій писатель и ученый Матія Маляръ былъ въ наше время первый заговорившій между южными Славянами объ этомъ вопросѣ. Его дѣятельность еще не кончилась: онъ и теперь еще принадлежитъ къ числу тѣхъ Славянъ, которые отличаются между своими современниками примѣрною любовью ко всѣмъ славянскимъ племенамъ. Его неутомимое стремленіе, дѣятельность и заслуги на пользу единенія и сближенія различныхъ племенъ славянскихъ, посредствомъ общихъ грамматическихъ формъ и орфографіи, будутъ съ благодарностью припоминать будущія поколѣнія не только его соотечественниковъ, но и прочихъ Славянъ. Уже въ 1848 году вышла въ свѣтъ его книга: „Правила, какъ изображать на письмѣ иллирское нарѣчіе и вообще славянскій языкъ.“* Въ предисловіи къ этой книгѣ, понятной всякому южному Славянину, авторъ ея прямо говоритъ, что имъ руководило желаніе доказать двѣ вещи: вопервыхъ, что всѣ нынѣшніе славянскіе языки и нарѣчія должны взаимно приближаться, а не отдаляться; вовторыхъ, какимъ образомъ должно передавать на письмѣ иллирскія нарѣчія, словенское, хорватское и сербское, дабы мало-по-малу сблизить ихъ между собою. Далѣе онъ говоритъ въ своей книгѣ: о славянскомъ языкѣ и его нарѣчіяхъ; объ иллирскомъ нарѣчій и его поднарѣчіяхъ; о письменахъ по отношенію къ общей азбукѣ, къ отдѣльнымъ письменамъ; объ одинакихъ словахъ, какъ надо ихъ писать, какъ надо ихъ употреблять; о славянскомъ словосочетаніи и т. д. А въ 1850 году тотъ же писатель издалъ грамматику для Словенцевъ, въ ко-

* Pravila kako izobraževati Ilirsko narečje i u obče slavjanski jezik.
V Ljubljani 1848. I.

торой онъ указалъ имъ средства для литературнаго сближенія съ остальными южными Славянами

Вопросъ этотъ былъ тѣмъ важнѣе для Сербовъ, что ближайше къ нимъ изъ всѣхъ славянскихъ племенъ, Хорваты, говоря однимъ съ ними языкомъ, отличались употребленіемъ латинскихъ письменъ, которыя вели за собой и неизбежное измѣненіе въ сербско-хорватской фонетикѣ.

(Се надальуже.)

Pitanje o obče-slavjanskom alfabetě.

Pitanje o obče-slavjanskom alfabetě i o obče-slavjanskom pravopisanji nikako ne spada med take prazdne sanjarije, kako bi se to moglo zdeti i činiti na prvi pogled. To pitanje obstoji uže od vremen, kada su Slavjani sprijeli pismena, i je bilo tesno svezano s njih sudboj i ne bude zginulo nikoli iz zgodovinskoga pozorišća, dokle ne izčesu sami Slavjani. Dogodba toga pitanja je jako obširna i mi ne možemo ovdě pretresati ju podrobno. A potomu hočemo mi se ozreti samo na vreme, kada su se zapadni i južni Slavjani probudili k novomu slovstvenomu, literarnomu, življenju v tekučem stoletji.

Predstaviteljem nove misli o obče-slavjanskom pravopisanji je bil med zapadnimi Slavjani v poslednje vreme pokojni Venceslav Hanka, koji je vse svoje žive dni trudil se cirilicu razprostraniti med mladinoj českoj. Njegov trud je nekoliko obrodil takže plodom: v Pragě i v obče v zemljah českih se najde sada ne malo ljudi, koji znaju rusko pismo i ume čitati po rusku i, ker sta si dva slavjanska jezika, česki i ruski po srodstvě blizka, mogu Čehi lahko malo po malu privikati, navaditi se, razuměti ruski jezik i čitati ruske knjige. Pa v obče se do sih mal med zapadnimi Slavjani samo po rědku najdu ljudi, koji ume čitati i pisati cirilska, to je, ruska gradjanska pismena, i ješče redčeje ljudi, kteri znaju ruski jezik i rusko slovstvo, literaturu. Med tēm je bila i je jedna iz mnogih pričín, ktere obtežavaju slovstvenu uzajemnost med Slavjani, pravopisanje, ktero su sprijeli za svoje jezike Čehi, Poljaki, Horvati i drugi katolički Slavjane. Stare česke knjige su tiskale se pismom nēmečkim, gotičkim, ktero se je med ljudstvom nazivalo: š v a b a h o m.

Nu od vremena, kada se je opet oživělo slovstvo česko su počela latinska pismena iztisnovati nēmečko pismo i se je upeljalo povsuda pravopisanje latinsko-česko, čto se ima zahvaliti trudu Jungmana spisovatelja slovarja i Šafarika izslědovatelja starožitnostij slovanskih. Mnogo truda se je potratilo na to, da bi se latinska pismena koliko moguče udobnēje, priličneje preměnila za česko-slavjanske zvuke: i v sadajno vreme bi jedva menjših trudov

trebalo zato, da bi se toto novo pravopisanje odstranilo i zaměnilo cirilicoj, ktera mnogo bolje prilici slavjanskim zvukom, nego latinska abeceda.*) No ne gledeč na silno uporstvo i na neprestane napadke od strane některih českih učeni i časnikarjev, kteri su neblagoskloni se skazovali tomu poduzetju trudi prijateljev slavjanskih pismen vsred Čehov nisu oslaběli. V ostalom prašanje o obče-slavjanskom pravopisanji ni se pokazalo samo med Čehi, kteri su izmed vsěh zapadnih Slavjan s svojimi selišči naj dalěje proderli v srědinu Evrope.

Pri jednom iz jugo-slavjanskih narodov, imeno pri Slovencih, kteri su takže zašli dalěje drugih svojih soplemenikov na zapad Evropě, se je javila ta sama misel. Slovenski pisatelj i učeni Matija Majar je progovoril v naše vreme prvi med Jugoslavjani o tom predmetě. Njegova dělavnost ješče ni se končila: on i sada ješče spada k tēm Slavjanom, kteri se odlikuju med svojimi sovremeniki priměrnou ljubezniju k vsēm plemenom slavjanskim. Njegovo prizadevanje, dělavnost i zasluge za sjedinjenje i sblizanje raznih plemen slavjanskih pomočju oběih slovníčnih obdov i pravopisov, gramatičniih form i ortografij, budu hvaležno spoměnjeti i buduči rodi ne toliko njegovih deželanov, nego i ostalih Slavjan. Uže lěta 1848. je prišla na světlo njegova knjiga: Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik. V predgovorě k toj knjigě, razumljivoj vsakomu Jugoslavjanu, spisovatelj naravno govori, da želi dokazati dvě reči: prvič da se imaju vsi dosadanji slavjanski jeziki i narečja uzajemno približevati a ne se oddaljevati; drugič: kako se imaju izobraževati ilirska narečja: slovensko, horvatsko i serbsko, da se malo po malu sblizaju, a da se ne oddaljuju. Dalěje govori on v svojej knjigě: o slavjanskom jeziku i njegovih narečjih, o ilirskom narečji i njegovih podnarečjih, o pismenih glede k občemu alfabetu, k pojedininim pismenom; o pojedinih slovih, kako bi se imela pisati i kako upotřebovati, o slavjanskom sklanjanji i časovanji slov i tako dalěje. A lěta 1850 je te spisovatelj opet na světlo izdal slovnícu, gramatiku, za Slovence, v kteroj jim je pokazal sredstva, kako bi se slovstveno, literarno, blizali ostalim Jugoslavjanom

To pitanje bilo je Serbljem toliko važnjeje, čto Horvati, njim naj bližji izmed vsěh slavjanskih plemen, govoreči s njimi istim jezikom su se razlikovali od njih samo tēm, da su pisavali latinskimi pismeni, čto je uzrokovalo, da su se neobhodno napravile i razlike v serbsko-horvatskoj slovníci ali fonetiki.

(Se nadaljuje.)

*) Naměra ne ide na to, da bi se odstranjevala latinica v knjigah i spisih naměnenih samo za česki narod, nego vlastně jednom na to, da bi spisovatelji česki malo po malu, priložitostně, počeli spisovati cirilicoj knjige i spise naměnjene cěloму izobraženomu slavjanstvu. (Priměćanje vredničtva.)

Cirilica daleko razširjena.

Serblji, Bolgari i Rusi, njih već od 62 milijonov Slavjanov, se služe uže od starodavna cirilice — tu je uže upeljana — i ni treba ju še le upeljavati.

Pravopis, vlada v cirilici dvojni: ruski — i serbski po Vuku Štefanoviču upeljani. Blizo vse jedno je, kteroga tēh dvēh pravopisov se latinice navadjeni Slavjani primemo samo, da pišemo s cirilskimi pismeni, razlikice teh dvēh pravopisov, se pozdnēje poravnaju neočakovano lahko. — Ale ktogod namērava pisati po ruski, derži se nepremēno pravopisa ruskoga; kto pak namērava pisati uzajemno, približevavno, učini naj pametnējše, i si dēlo jako ulehča, ako se služi pravopisa serbskoga Vukovoga. — Kako bi se pisala po uzajemno češčina, ugarska slovenščina i horvatsščina, to opisovati v tom časniku bilo bi preobširno to se najde v §§. 31. i 32. v knjigē: Uzajemni pravopis slavjanski, to je: uzajemna slovnica, gramatika slavjanska, koja se mora književnim Slavjanom osobito priporučiti i se dostane pri vredniku toga časnika po 2 fiorinta 50 kr. avstr.

Mi Slovenci bi sprijeli pravopis serbski s slēdećimi iznimkami: Mēsto serbskoga и bi pisali i, ktero se čita kako nēmecki i ruski i, i kako češki i poljski y i kako serbski и. V početku i na konci silabe se piše j, po soglasniku ъ, na primer: za lj, nj, dj, dš se piše љ, њ, ђ, дж. Slovenski sostavek cirilicoj spisan bi sada v prvom početku blizo tako le izgledal:

Ціріліца іма не мало пріятељев мед Славјани латінице се служечімі.

Med Slovenci ko je od lēta 1836 se počel upeljavati sadajni latiniski češko-horvatsko-slovenski pravopis, je pri vsakoј даној приложності, при vsakom prigodnom slučaju заблєнула мисел i проскочила жеља, да бi се upeljала цiрiлїца. Доказ тому књижица „Zoga“, ктеру је на свѣтло издал Дор. Радослав Разлаг; руска граматика Венцеслава Ганке, коју је на југославјански језик превел искрени Божидар Раич, — i все књиге које је на свѣтло издал вредник тога часописа.

В новѣје време је завладао мед књижевнимі Словенци господски обичај, да сi дописују по словенски на писмени цiрiлскімі, посебно в листічих дописніх (Korrespondenzkarten), ктері се незапечатані по пошти пошљају; Неславјани цiрiлїцој писане листиче не могу нїтi читати, је толико како, да бi бiлi запечатані. Тако је то с цiрiлїцој мед Словенци.

